

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. АЗИЗОВ Нигмонжон Пардаевич

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОИЙ ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ-
ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ 8

2. СУФИЕВА Дилафруз Улугбековна

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ГАРАНТИИ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА НА ПРИМЕРЕ
НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА И КАЗАХСТАНА 15

3. ОЛЕЙНИК Димитри

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ПРИНЦИПЫ КАК КРИТЕРИИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ
АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕССА 21

4. РАХМОНОВ Толиб

АДМИНИСТРАТИВНАЯ ЮСТИЦИЯ: НАЦИОНАЛЬНЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ 26

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

5. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич

РАҚАМЛИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМ - БИЗНЕСНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ
ШАРТИДИР 33

6. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ И ПУТИ РЕШЕНИЯ В НОВОМ ЗАКОНЕ ОБ ОБЩЕСТВАХ С
ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ В УЗБЕКИСТАНА 41

7. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛККА ОИД МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ ВА
КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ 48

8. ЮЛДАШОВ Абдумумин Абдугопирович

ШАХСГА ДОИР МАЪЛУМОТЛАР ВА МУАЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ЎЗАРО КЕСИШМАСИ:
ҲУҚУҚИЙ НАЗАРИЯ ВА АМАЛИЁТ 54

9. TOSHKANOV Nurbek Bahriddinovich

AN'ANAVIY BILIMLAR VA ULARNING HUQUQIY IFODASI BO'YICHA VA'ZI MASALALAR.....61

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

10. РАХИМБЕРГАНОВА Бону Давлатназаровна

ВАҚТИНЧАЛИК ИШЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ:
ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ 68

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

11. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ НОРМАЛАРИНИ СУДЛАР ТОМОНИДАН
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ҚЎЛЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ, ТАРТИБИ ВА АҲАМИЯТИ75

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

12. ХАКИМОВ Равшан Тулкунович

МЕЖДУНАРОДНЫЙ УГОЛОВНЫЙ СУД И ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ПРЕСТУПЛЕНИЯ АГРЕССИИ82

13. ОТАЖОНОВ Абборжон Анварович

МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ
ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ТАҲЛИЛИ..... 94

14. РАХИМОВА МУАТТАРА АБДУСАТТАРОВНА

ВОПРОСЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ УСТАВНЫХ ОРГАНОВ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ 104

15. ВАЛИЖОНОВ Далер Дилшодович

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ
(СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)..... 114

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА.

16. КЎЧИМОВ Шухрат

ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ТИЛИ ВА ЮРИСЛИНГВИСТИКА: ХОРИЖИЙ ВА МИЛЛИЙ
ТАЖРИБА 121

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна
Ўзбекистон Республикаси Ҳуқуқни муҳофаза қилиш
академияси доценти, юридик фанлар номзоди
E-mail: gulnoraxudayberdireva@mail.ru

ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛККА ОИД МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ ВА КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ХУДАЙБЕРДИЕВА Г.А.
Интеллектуал мулкка оид миллий қонунчиликни тизимлаштириш ва кодификация
қилишнинг ҳуқуқий асослари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald.
№ 6 (2023) Б. 48-53.

 6 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-6-7>

АННОТАЦИЯ

Мақолада интеллектуал мулкнинг таркибий қисмлари моҳияти, соҳага оид қонунчиликни тизимлаштиришга оид давлат-ҳуқуқий сиёсатининг асослари, тизимлаштириш орқали кодификация қилиш йўллари, қонунчиликни такомиллаштиришда халқаро ҳужжатларнинг таъсири, тизимлаштиришда модели кодексдан фойдаланишнинг аҳамияти, олимларнинг ушбу соҳадаги илмий қарашлири таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: фармон, қарор, концепция, принцип, қоида, стратегия, интеллектуал мулк, муаллифлик ҳуқуқи, турдош ҳуқуқлар, муаллиф, ҳуқуқ эгаси, тизимлаштириш, кодификация қилиш, ҳуқуқий сиёсат.

KHUDAIBERDIEVA Gulnora

Associate professor of the Academy of Law Enforcement of the Republic of Uzbekistan,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law
E-mail: gulnoraxudayberdireva@mail.ru

ANNOTATION

The article analyzes the nature of the components of intellectual property, the basis of state legal policy for systematization of legislation in this area, ways of codification through systematization, the influence of international documents on the improvement of legislation, the importance of using a model code in systematization, as well as the scientific views of scientists in this area.

Keywords: decree, decision, concept, principle, rule, strategy, intellectual property, copyright, related rights, author, copyright holder, systematization, codification, legal policy.

ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна
Доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан, кандидат
юридических наук
E-mail: gulnoraxudayberdireva@mail.ru

ПРАВОВАЯ ОСНОВА КОДИФИКАЦИИ И СИСТЕМАТИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ОБ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется природа компонентов интеллектуальной собственности, основы государственно-правовой политики по систематизации законодательства в данной сфере, пути ее кодификации посредством регламентации, влияние международных документов на совершенствование законодательства, значение использование модельного кодекса в систематизации, а также научные взгляды ученых в этой области.

Ключевые слова: указ, решение, концепция, принцип, правило, стратегия, интеллектуальная собственность, авторское право, смежные права, автор, правообладатель, систематизация, кодификация, правовая политика.

XX-асрнинг охирига келиб, нафақат мулк ёки бошқа моддий ашёлар, ишлар, хизматлар, қимматли қоғозлар, балки мулкый ҳуқуқлар, интеллектуал бойликлар ҳам халқаро савдо объектлари орасидан мустақкам ўрин эгаллади. Илмий-техника тараққиёти туфайли фан ва техника иқтисодий ўсишнинг энг муҳим омилларидан бирига айланиб қолди, халқаро битимлар тузилишида интеллектуал фаолият натижаларининг битим объекти сифатида қатнашишини кенгайтирди.

Барча миллий-ҳуқуқий тизимлар интеллектуал фаолият натижалари қаторига амалда фан, адабиёт, санъат асарлари ва саноат мулк объектлари, ошкор этилмаган ахборотлар, шу жумладан ишлаб чиқариш сирлари (ноу-хау)ни интеллектуал фаолият натижаларини ҳам киритади. Индивидуаллаштириш воситалари қаторида фирма номлари, товар белгилари (хизмат кўрсатиш белгилари), товар келиб чиққан жой номлари ҳам интеллектуал мулкка оид қонунчилик билан муҳофазага олинган.

Академик Х.Р.Раҳмонқуловнинг таъкидлашича фуқаролик ҳуқуқи объектлари қуйидагича: ашёлар; ишлар; хизматлар; интеллектуал (ижодий) фаолият натижалари, номоддий неъматлар сифатида таснифланиши мумкин[1]. И.Насриевнинг таърифига кўра, иждодий фаолиятнинг аниқ бир шаклда, кўринишда ифода этилган натижалари интеллектуал мулк ҳисобланади ва ҳуқуқ билан ҳимоя қилинади [2].

Бугунги кунда республикамиз ҳуқуқий базаси турли мақомдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан таркиб топгани, улар сонининг кўплиги, қонунчилик ҳужжатларида ҳаволаки нормаларнинг салмоғи кенглиги, жамият аъзоларини ҳуқуқий билимини оширишда жиддий камчиликлар борлиги учун қонунчиликни тизимлаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Давлат ва жамият ҳаётига бозор қонуниятларини изчил жорий этиш, норма иждодкорлигини кенгайтириш, тизимлаштирилган қонунчилик базасини шакллантириш, ҳуқуқ тизимини амалга оширилаётган ислохотларга уйғунлаштириш, ислохотларнинг ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш, ижтимоий муносабатларни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солишни кенгайтириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2018 йил 8 август куни “Норма иждодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5505-фармони [3] қабул қилинди.

Фармонда қонунчилик базасини тўлиқ хатловдан ўтказиш ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни аниқ соҳалардаги муносабатларни тартибга солувчи (сайлов тизими, архитектура, қурилиш, таълим, инвестициялар, тадбиркорлик фаолияти, интеллектуал мулк ва бошқалар) норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тизимлаштириш асосида қайта

кўриб чиқиш бўйича таклифлар киритиш вазифаси ҳам белгилаб берилди.

Бундан кўриниб турибдики, ҳуқуқнинг ҳар қандай соҳаси ёки институти замон талабларидан келиб чиқиб мустақамланиши, ҳуқуқни қўллаш амалиётида бир хилликка эришиш, инсон ҳуқуқ ва манфаатлари ҳимоясини янада кучайтириш давлатнинг асосий вазифасига айланиб бормоқда. Кейинги йилларида республикамизда қонунчиликнинг бошқа соҳалари қатори интеллектуал мулк ҳуқуқи қонунчилиги асосларини ҳам мустақамлаш, ҳуқуқ эгаларининг манфаатларини муҳофаза қилиш ва улар ҳуқуқларини хорижий мамлакатларда ҳам ҳимоя қилишнинг устувор йўналишлари кўрсатиб берилмоқда.

Кейинги вақтларда интеллектуал мулк ҳуқуқи соҳадаги амалдаги қонунчиликни танқидий таҳлил қилиш, халқаро ташкилотлар фаолияти ва хорижий давлат тажрибасига таянган ҳолда, муаллифлар ва ихтирочиларнинг ҳуқуқларини бозор қонуниятлари асосида ҳимоя қилиш тизимини яратиш, интеллектуал мулк соҳасида ҳуқуқларни кенгайтиришга қаратилган ҳолда тизимлаштириш ва кодификация қилишга оид давлат-ҳуқуқий сиёсати юритилади бошланди. Айниқса, рақамли иқтисодиёт шароитида интеллектуал мулкнинг фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлардаги ўрнини кенгайтириш ва соҳа қонунчилигини такомиллаштиришни бугунги кунда долзарб бўлиб турмоқда.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси миллий қонунчилик тизимида интеллектуал мулк объектлари ва уларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш масалалари Фуқаролик кодекси қоидалари билан бир қаторда кўпгина махсус қонунлар билан ҳам тартибга солинади. Ушбу қонунларда тегишли интеллектуал мулк объектларини фуқаролик оборотининг объекти бўлиши билан боғлиқ ўзига хос хусусиятлари белгилаб қўйилган. Интеллектуал мулкка оид нормалар Фуқаролик кодексида алоҳида бўлимга жойлаштирилган.

О.Оқюловнинг фикрича, ҳар бир ҳуқуқ соҳасида баъзан бир-бирига бутунлай зид келадиган турли ёндашувлар, ғоялар мавжуд. Ҳар қандай фан бусиз мавжуд бўлмайди. Бундан ташқари, муайян даврда доктринада бирон бир ғоялар тизими, қарашлар, ёндашувлар ҳақиқий (албатта, нисбий) ва тўғри доктрина сифатида устун мавқега эга бўлади. Доктрина норма ижодкорлиги фаолияти ва ҳуқуқни қўллаш фаолияти учун ўзига хос мўлжал вазифасини ўтайди [4].

Қонунлар сонининг кўплиги, айрим нормаларнинг эса бошқа қонунларда ҳам такрорланиши ёки умумий ҳавола йўсинидаги нормаларнинг мавжудлиги қонунчилик нормаларини қўллашда муайян қийинчиликлар туғдиради.

Ўзбекистон 2005 йил 19 апрелда “Адабий ва бадиий асарларни муҳофаза қилиш тўғрисида”ги Берн конвенциясига аъзо бўлгандан сўнг, яъни 2006 йилда Фуқаролик кодексининг интеллектуал мулкнинг бошқа институтларидан кўра муаллифлик ҳуқуқига оид тегишли нормалари жиддий янгиланди. Амалдаги қонунчиликни такомиллаштириш бугунги кунда ҳам давом этмоқда.

Республикамизда Фуқаролик кодексининг интеллектуал мулк ҳуқуқига оид нормалари ва соҳавий қонунчилик ҳужжатларини жамлаб, алоҳида “Интеллектуал мулк кодекси”га киритиш вақти келди. Аслида, бу ташаббус Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевга тегишли.

Янги кодекснинг қабул қилиниши соҳада илмий концепциясининг вужудга келишига ҳам хизмат қилади. Энг асосийси, ҳуқуқни қўллаш амалиёти янада жадаллашиб, нормаларни шарҳлаш ва ҳужжатларда акс эттиришда имкониятлар янада кенгайди.

Умуман олганда, бутун дунёда бугунги кунда интеллектуал мулк объектлари таркибини кенгайтириш, объектларга алоҳида ҳуқуқий режим бериш, ҳуқуқ эгалари манфаатларини ҳимоя қилиш тизимини соддалаштириш орқали соҳа қонунчилигида кодификация жараёни олиб борилаётгани кўзга ташланмоқда.

Юқоридаги ҳужжатларда белгилаб берилганидек Фуқаролик кодексини бозор қонуниятлари, мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларни ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш, иқтисодий муносабатларнинг шартномавий асосларини янада кенгайтириш, хусусий мулкни ҳимоя қилиш, иқтисодиётни давлат улушини камайитириш, фуқа-

ролик қонун ҳужжатларининг тўғридан-тўғри амал қилиши учун улардаги ҳаволаки нормаларни қисқартириш, қонунчиликни хатловдан ўтказиш орқали тўғридан-тўғри қўлланадиган қонун нормаларини яратиш заруриятини ўртага қўймоқда.

Шу мақсадда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 апрель “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ф-5464-фармойиши [5] қабул қилинган, Фармойиш билан Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш концепцияси ва фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш бўйича Идоралараро комиссия ташкил этилди.

Комиссияга янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси ва фуқаролик қонунчилигини такомиллаштиришга қаратилган бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш, фуқаролик қонунчилигини янада такомиллаштиришнинг йўналишларини, шу жумладан, Фуқаролик кодексининг янги таҳрирдаги лойиҳасини кенг муҳокама қилиш вазифаси ҳам юкланди.

Фуқаролик кодексининг янги лойиҳасида интеллектуал мулкка оид муносабатларни мувофиқлаштирувчи умумий, фундаментал нормалар қолдирилиб, асосий тамойил ва объектлар мақомини берувчи жиҳатлари белгиланса, Интеллектуал мулк кодексида барча объектлар бир тизимга жойлаштирилиб, уларнинг ҳуқуқий генезиси тушунтирилиб, тўғридан-тўғри қўлланадиган нормалар яратилади. Бу билан қонуности ҳужжатларининг кўлами кескин камайтиради ва ҳаволаки нормалар ҳам барҳам топади.

Давлат интеллектуал мулк соҳасида ислохотчилик функциясини амалда намоён этмоқда, соҳага оид давлат бошқаруви такомиллаштирилиши мақсад қилинмоқда. Шу мақсадда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 19 майдаги “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5997-сон фармони [6] билан Адлия вазирлиги зиммасига “барча соҳаларда қонунчиликни тизимлаштириш ва кодификациялаш ишларини самарали йўлга қўйиш, қабул қилинганига кўп вақт бўлган қонун ҳужжатларини қайта кўриб чиқиш ва уларни бугунги кунда амалга оширилаётган ислохотларга уйғунлаштириш” кўшимча вазифаси юклатилди.

Фармонга 1-Илова сифатида тасдиқланган “2020-2024 йилларда адлия органлари ва муассасаларини ривожлантириш концепцияси”нинг 2-боби (Адлия органлари ва муассасалари тизимини ривожлантиришнинг мақсадлари ва устувор йўналишлари) 4-параграфида (Интеллектуал мулк соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш) Адлия вазирлигига интеллектуал мулк соҳасидаги миллий қонунчиликни такомиллаштириш ва интеллектуал мулк эгаларининг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга йўналтирилган интеллектуал мулк тизимини модернизация қилиш (Patent Trolling) вазифаси юкланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 26 апрелдаги “Интеллектуал мулк соҳасини янада ривожлантиришга оид кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-221-сон қарори [7] билан 1-Илова сифатида тасдиқланган “2022-2026 йилларда Ўзбекистон Республикасида интеллектуал мулк соҳасини ривожлантириш стратегияси”нинг 3.2-бандида ҳам “интеллектуал мулк соҳасидаги қонунчиликни такомиллаштириш” вазифаси қўйилган.

Мутахассисларнинг таъкидлашича, интеллектуал мулкка оид миллий қонунчиликни такомиллаштириш бевосита халқаро шартномалар қоидаларидан фойдаланиш, уларнинг принцип ва қоидаларини қонунчилик нормаларига сингдириш самара бериши мумкин. Бугунги кунда Ўзбекистон биргина муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқларга оид муносабатларни халқаро-ҳуқуқий тартибга соладиган бешта халқаро шартномани имзолаган.

Интеллектуал мулкка оид миллий қонунчиликни такомиллаштиришда асосий универсал шартномалардан бири Жаҳон савдо ташкилоти (ЖСТ)нинг “Интеллектуал мулкнинг савдо йўналишлари бўйича битими”нинг қоида ва нормалари (Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights Including Trade in Counterfeit Goods ва

унинг қисқартирилган - TRIPS) асослардан бири бўлиши мумкин. Ушбу Битимга кўра кўра интеллектуал мулк ҳуқуқи миллий қонунчилик асосида намойиш этилади ва миллийликка хизмат қилади [8].

ТРИПСнинг 9-моддаси умумлаштирилган модда сифатида “Бадий ва адабий асарларни муҳофаза қилиш ҳақида”ги Бернь конвенциясининг 1-21-моддаларида кўзда тутилган қоидаларга таяниш кераклигини кўрсатади. Яъни, ТРИПСнинг бу моддасида Бернь конвенциясининг аъзо-давлатлари конвенциянинг қайси моддаларига риоя этишлари лозимлиги, айниқса, конвенциянинг қайси моддасига бевосита ва тўридан-тўғри риоя этилишини кўрсатади. Шунинг учун ҳам ЖСТ ўз мақсадларига эришиши учун муаллифлик ҳуқуқи ҳимоясини мустақамлашда ТРИПСнинг барқарор ишлаши учун 1994 йилда Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти билан икки томонлама ҳамкорлик тўғрисида Шартнома [9] имзолади.

ТРИПСнинг 12-моддасига кўра, ЖСТнинг аъзо-давлатлари ўз ҳудудларида Бернь конвенцияси талабларини қўллаган ҳолда, муаллифларга улар вафот этгандан сўнг яна камида 50 йил мобайнида уларнинг мулк ҳуқуқларини ҳимоя қилишни тавсия этади.

ТРИПСнинг асосий хусусиятларидан бири бу ҳуқуқларни ўрнатиш бўлса, иккинчидан, ҳуқуқлар амалга оширилади ва уни нотўғри қўллашни таъқиқлашдир. Масалан, ТРИПСнинг 14-моддасида аъзо-давлатлари ижрочилар, фонограмма ишлаб чиқарувчилари ва эфир орқали узатувчи ташкилотларга уларга тегишли бўлган асарлардан учинчи шахслар фойдаланганда “таъқиқлаш ҳуқуқи”ни таъминлаш лозимлиги таъкидланади.

ТРИПСнинг амалда қўлланишида унинг принципларини аниқлаш, уларнинг мазмун-моҳиятини англаш ва уларни амалда қўллаш муҳим ҳисобланади. ТРИПС ҳам муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилишга ихтисослаштирилган халқаро конвенция ва битимларга ўхшаб ўзининг махсус принципларига эга. Бу принциплар “Миллий тартиб”, “Узлуксиз ҳимоя қилиш”, “Ҳимоя қилишнинг эркинлиги” принциплари бўлиб, булар ТРИПС амалда қўлланаётган миллий қонунчилик билан нисбатини белгилаб беради.

Т.Д.Матвеева бундай турдаги халқаро актларни таҳлил этар экан, бу халқаро актлар Россия ҳуқуқ тизимида ҳам ўз аксини топиб бораётгани, улар халқаро-ҳуқуқий доктринани намойиш этиши билан ажралиб туради, деб ҳисоблайди [10].

Соҳага оид миллий қонунчиликни кодификация қилиш мақсадида Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ) мамлакатларининг ўзаро халқаро алоқалари яхши самара бермоқда. Фуқаролик кодексининг янги лойиҳаси ва Интеллектуал мулк кодекси лойиҳасини ишлаб чиқишда хорижий давлатлар қонунчилиги билар бирга, модел кодексдан фойдаланиш тўғри бўлади. Масалан, Россия Федерацияда Фуқаролик кодексининг 4-қисми (Интеллектуал мулк кодекси) лойиҳасини ишлаб чиқишда самарали фойдаланилган.

Айнан шу мақсадда 2010 йил 7 апрелда МДХ аъзо-давлатлари Парламентлараро Ассамблеясининг ўттиз тўртинчи ялпи мажлисида МДХ аъзо-давлатлари учун “Интеллектуал мулк модел кодекси” қабул қилинди. Модел кодекс 13 боб, 107 моддадан иборат бўлиб, унда интеллектуал мулк объектларининг мақоми ва ҳуқуқий муҳофазаси бир тизимда жойлаштирилган. Ҳар бир бобда объектларнинг умумий муҳофаза йўналишлари алоҳида кўрсатилган.

Хулоса қилиб айтганда, интеллектуал мулкка оид миллий қонунчиликни тизимлаштириш ва кодификация қилиш давлатимизнинг ҳуқуқий сиёсати ҳисобланади. Қонунчиликни тизимлаштириш аввало амалда бўлган қонунчилик ҳужжатларини хатловдан ўтказишни талаб этади. Соҳага оид норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тоифалангандан сўнг, улар мақомига кўра тизимланиши керак. Қонунчиликни кодификация қилишда республикамиз аъзо бўлган универсал халқаро шартномалар қоидаларига таяниш муҳим ҳисобланади. Қонун нормалари тўғридан-тўғри қўлланадиган даражага келтирилса муаллифлар ва бошқа ҳуқуқ эгаларининг манфаатлари рўёбга чиқарилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Рахмонқулов Х.Р. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг умумий қисмига тавсиф ва шарҳлар. -Т., Адолат, 1997. -Б.217.
2. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг иккинчи қисмига шарҳлар. -Т.: Адолат, 1998.-Б.20.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2018 йил 8 август куни “Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5505-фармони // URL: <https://lex.uz/docs/3858817>.
4. Оқюлов О. Интеллектуал мулкнинг ҳуқуқий мақоми. Т.: ТДЮИ, юрид. фан... докт. дисс. -Т.:ТДЮИ, 2002. - Б.18.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 апрель “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунчилигини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ф-5464-фармойиши // URL: <https://lex.uz/docs/4272621>.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 19 майдаги “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5997-сон Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/4820060>;
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 26 апрелдаги “Интеллектуал мулк соҳасини янада ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-221-сон қарори // URL: <https://lex.uz/docs/5987120>;
8. Document WOGA /XV/ 3, paragraf 74, WIPO, Geneva, 1994.
9. Интеллектуальная собственность и свободное движение товаров. // Государство и право. 1998.-№ 1. - Б.67
10. Матвеева Т.Д. Международное право: курс лекций.-Москва.: РАГС, 2006.-С.137.